

Майстер-клас
«Формування національної
свідомості
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ»

Методичний матеріал учителя початкових класів
Блиствівського навчально-виховного комплексу
Шульги Наталії Петрівни

2016 р.

У Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти визначаються якості особистості, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина України як світоглядного чинника.

Можна констатувати, що в Україні за роки незалежності створено передумови для оновлення змісту й технологій національно-патріотичного виховання, формування гуманістичних цінностей та громадянської позиції підростаючого покоління. У центрі національно-патріотичного виховного процесу постала особистість дитини як найвища цінність.

В основу системи виховання покладено національну ідею як консолідуєчий чинник розвитку суспільства і нації в цілому.

Завдяки змістовим характеристикам предметів соціально-гуманітарного циклу, зростає патріотична компетентність учнівської молоді.

Форми та методи виховання спираються на народні традиції, кращі надбання національної та світової педагогіки і психології.

Значно зріс інтерес держави до виховання патріотів України, сформовано соціальне замовлення на розробку ефективних технологій громадянського виховання підростаючого покоління.

Значна частина педагогів переконана: поняття «Батьківщина», «патріотизм» повинні домінувати у свідомості вихованців та у виховному процесі навчального закладу.

Провідною ідеєю у творчій групі майстер-класу ставлю - виховання дитини з високими моральними

якостями.

З цією метою розроблені шляхи виховання національної свідомості учнів. Насамперед, це тісний зв'язок патріотичного, національного, художньо-естетичного і родинного виховання. Вся виховна робота спрямована на:

- виховання любові до рідного краю, до України;
- розвиток інтелектуальних та творчих здібностей, пізнавальної та творчої активності;
- Формування культури почуттів, розвиток загальних та художніх здібностей;
- Прищеплення дітям любові до декоративно-прикладного мистецтва, українського оберега.

Згодна з тим, що критерієм і мірою діяльності педагога, його професійної майстерності є дитина, її фізичне і моральне здоров'я, всебічний розвиток. Формування особистості учня неможливо без формування національної духовності.

Тому своєю основною задачею ставлю постійне впровадження в практику роботи по національному вихованню учнів – відродження національних традицій, звичаїв та обрядів.

Бо ж правильно організоване національне виховання формує цілісну особистість, індивідуальність, яка високо цінує свою громадянську, і національну і особистісну гідність, совість і честь. Завдяки національному вихованню у дітей найповніше реалізуються природні задатки, формується національний склад мислення, психіки, національний характер і світогляд.

Складовою частиною плану роботи творчої групи є теоретичні та практичні заняття на тему: «Символи духовності українського народу». До якої входить вивчення багатих національних традицій українського народу. Звичаї за якими прикрашали оселі оберегами. Основні види,

матеріали для виготовлення та головні правила при виготовленні оберегів. Практичне виготовлення ляльки-мотанки, ангела, «підкови щастя» та інших найпростіших оберегів.

Звичаї, за якими прикрашали оселі оберегами

З сивої давнини прийшов до нас звичай прикрашати оселі оберегами. Найчастіше їх виготовляють з природних компонентів, що символізують для людини здоров'я, затишок в родині, любов та щастя. Іноді самі назви звичних нам рослин підказують, яку роль вони відіграють у житті людини. Хто не знає квіточки, яка ніколи не в'яне, — безсмертника? Мабуть, саме тому він здавна вважається оберегом, який символізує довголіття.

Не випадково в народі існує повір'я, що часник, перець, вироби з солоного тіста відганяють від хати біду та нещастя. Біла льняна строчка є символом єдності в родині. Колоски жита та вівса — обереги краси. Мак охороняє нас від різних наврочень. Горох, гречка, квасоля символізують гарний врожай, тобто добробут, горіх — міцне здоров'я.

Також досить часто в будинках був присутній «мішечок достатку», що висить у житлі і наповнює сімейну чашу багатством та достатком. На цьому оберегу обов'язково повинні бути присутніми кукурудза, горох або квасоля, що символізують багатство і достаток у домі, різнотрав'я, що означає довголіття, червоний перець (гаряча любов) і насіння (сімейне щастя). Дзвін також є оберегом. Він означає жіноче начало і одночасно небесне склепіння. Як талісман здатний відвести і навіть знищити зло. У більшості традицій він символізує хід часу, а його звук — молитву, весілля і перемогу.

У тих частинах країни, де є ліси, біля входу в хату вішають оленячі роги, які також символізують достаток і силу. В інших районах цю роль виконують декоративні

віники з аплікаціями-символами. Подібні віники здавна прикрашалися стрічками, сухоцвітом, горішками, горохом, зернами різних злакових культур. Кожне доповнення мало древній символічний сенс, відповідно до якого воно приносило в будинок багатство, здоров'я, сімейне щастя та ін. Такий віник ставав оберегом дому. А ще його часто давали в руки фігуркам-зображенням домового — щоб утримував будинок в чистоті, а всю нечисть вимітав. Вважалося, що при переїзді на нове місце потрібно обов'язково захопити із собою старий віник, так як домовик переїжджає разом зі своїми господарями.

Мало значення навіть те, як і де розміщується оберег. Якщо прилаштовували господарі віночок чубчиком догори — мали на меті вберегти свій дім від нечистої сили та відьом. А от віночок чубчиком донизу обіцяв привабити гроші у родину. Вважається, що трав'яний віночок приносить в дім удачу.

Один з найбільш відомих талісманів на удачу — це підкова. Знайти на дорозі підкову непросто, така знахідка символізує велику удачу і гроші. Дана прикмета йде з тих часів, коли кінь був найбільшою господарською цінністю. Знайдену підкову вішають над дверима. Згідно з повір'ям, нечиста сила завжди ходить колами і, добираючись до одного кінця підкови, змушена розвернутися і піти назад. Якщо прибивали господарі підкову на дверях ріжками доверху, отримували допомогу в своїх справах від неба. Якщо підкова висіла донизу, то оберігала дім від сварок, хвороб.

Не знали колись наші предки дорогого посуду. Він був глиняний, найпростіший, але також мав силу оберегів. Глечики, наприклад, вважалися символами повного життя. Коли купували глиняний посуд, обов'язково дослухалися до його «голосу». За тембром розрізняли «горщик» — чоловік і

«горщиця» — жінка. У домі повинні були мати і горщики, й горщиці, щоб панувала злагода в родині, добре велося й жінкам, і чоловікам.

Багато хто з нас і сьогодні знає повір'я: не слід тримати в хаті розбитого, пощербленого посуду. Це не просто якийсь забобон. Повір'я з'явилося саме тому, що дуже довго наші предки користувалися переважно глиняним посудом. Вони вірили, що він має життя, як і людина: народжується, живе, помирає. Розбиті, тріснуті горщики вважалися вже мертвими, їх закопували в землю.

Людське життя завжди сповнене тривоги, клопоту. Що б не відбувалося в родині, батьки завжди намагаються захистити своїх дітей, рідних. Кожен прагне забезпечити власне життя від випадковостей. Обереги допомагають повірити в себе, в те, що все буде добре. Особливою силою наділяються речі, які переходять від покоління до покоління. Досить часто сімейним оберегом стає весільний рушник. Коли одружується молода пара, їй обов'язково стелять під ноги рушник. Традиція вимагає зберігати такі рушники, не брати їх у щоденний вжиток. Якщо родина жила добре, в злагоді, заможна, то й рушник ставав своєрідним оберегом вже й для їх дітей. Люди вірили: ми створили родину на цьому рушничку, самі добре прожили, то й діти наші будуть так само в злагоді жити. От і передаються від матері до доньки такі національні обереги.

Підкова, українська вишиванка, писанка, вербова гілочка, освячена в церкві, дерево калини, сніп жита чи пшениці, соняшник біля хати — завжди вважалися сильними оберегами. До деяких з них люди так звикли, що чималу увагу звертають на їх магічну дію, використовують у побуті для краси, для лікування.

Оберегом, який захистить нас і поліпшить настрій, може бути звичайний кетяг калини в глиняному глечичку,

засушені колоски жита, які ми принесли з прогулянки по полю й багато іншого.

«Лялька-мотанка». Її символічне значення

Лялька-мотанка, що не має конкретних рис обличчя, розвиває у дітей образне мислення, а тому індивідуальність і певний характер їй надає сама дитина. Лялька-мотанка з рисами обличчя – привітна, добра, схожа на саму дитину. Лялька-мотанка начебто уособлює вигаданий дитиною образ, тому вона зазвичай стає найкращим другом дитини. Крім того, повторимось, лялька-мотанка є абсолютно безпечною. Вона виготовляється з екологічних матеріалів – матерії, соломи, кукурудзяних качанів та багато ін. Вона є м'якою і не має окремих дрібних деталей.

І нарешті, Ваша дитина зможе похвалитися унікальною рідкісною іграшкою. Згадайте себе в дитинстві, мати іграшку, якої ніхто не має неабияка радість. А ще, **лялька-мотанка** прищепить дитині любов до українських народних предметів побуту та традицій, допоможе виховати дитину національно свідомим індивідуумом.

ЛЯЛЬКА-МОТАНКА: САКРАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

Українська лялька-мотанка містить безліч сакральних космогонічних значень, які були сформовані ще в трипільську епоху. Тому багато дослідників вважають, що витoki ляльки-мотанки - в трипільській культурі. Так, в основі своєї голови вона має скручену сваргу, яка є основним мотивом на трипільських глиняних виробках. Сварга символізує рух і розвиток Всесвіту. Саме слово «розвиток» містить образ витка: у процесі розвитку чогонебудь ніби поширюються витки. Дійсно, процес змотування ляльки нагадує спіралевидний рух Всесвіту, ніби закручуються енергетичні вихори. Крім того, скручування, завивання передає образ шаруватої будови тонких тіл людини. Взагалі завивання - це ритуальне

дійство, яке співвідноситься із зародженням, ростом, примноженням, пов'язане із створенням світу («вихор», «повитуха», «сповивати», «верч» - весільний хліб і багато інших).

На давнє походження ляльки-мотанки вказує також те, що вона має хрест замість промальованих рис обличчя. Відомо, що очі є «дзеркалом душі». Очі на сакральній ляльці не зображувалися, щоб не відбулося ототожнення з якоюсь живою істотою. Люди вірили, що в очі може влетіти душа. Хрест на обличчі сакральної ляльки ніби свідчить про перебування її за межами простору і часу, тому вона є архетипом. Це і робить її сакральною. Окреслені ж риси обличчя ніби нав'язують певний образ, розвіюють серпанок таємниці, непізнаного, заганяють в рамки і цим десакралізують ляльку, тобто роблять її повсякденною іграшкою. Адже за хрестоподібним личком можна нафантазувати який завгодно образ у відповідності зі своїм внутрішнім світом. Готовий образ може не відповідати енергетиці людини, для якої створюється лялька-мотанка, внаслідок чого людина може не сприйняти ляльку як відображення свого внутрішнього світу, і тоді лялька не стане оберегом, а буде сприйматися як незалежна істота, яка живе окремо від господаря. А суть ляльки-мотанки – у безперервному енергообміні зі своїм господарем.

СЕКРЕТИ ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ

У назві ляльки-мотанки криється її суть: цю ляльку не в'яжуть і не шиють, її тільки мотають. Використовувати потрібно виключно натуральні матеріали. Чудово, якщо тканина буде ручної роботи. У ляльку можуть вплітатися сухі трави, квіти, використовуватися качани кукурудзи, вкладатися зерна.

Цей оберег роблять практично без вузлів, оскільки наші пращури боялися «зав'язати долю». Торкатися до ляльки-

мотанки колючими предметами (голками, ножицями) не можна, можна її образити, адже лялька - натхненна своїм творцем істота. Тканину та нитки для ляльок бажано рвати руками, але можна і різати, головне, щоб не доторкатися до самої ляльки-мотанки ножицями. Дуже добре створювати ляльку-мотанку зі шматочків старого одягу, що належить рідним улюбленим людям, наприклад, бабусям і дідусям, адже вона просякнута їх енергією, і лялька буде випромінювати її, передаючи нащадкам. Але обов'язково потрібно простежити, чи був цей одяг «щасливим». Не можна використовувати той одяг, який носили під час складних життєвих ситуацій, під час хвороби, в стресових станах.

Створення ляльки-мотанки - це дійство нового народження. Кожна лялька-мотанка – це жива істота, вона несе певну енергію. Подібно до людини вона народжується тільки після того, як дізнається своє призначення, завдання в цьому світі. Лялька-мотанка – це медитативний предмет. Мотаючи її, жінка знаходиться ніби між світами: відчуваючи зв'язок з Навою - предками, очищаючи минуле, стверджуючи силою своєї віри Яв - теперішнє, «виявляючи» потрібні образи і таким чином формуючи щасливе майбутнє, праведні думки. Мотаючи ляльку-мотанку, жінка мотає свою долю. Тому найважливіший етап у виготовленні ляльки-мотанки - формування ідеї, задуму, образу. А вже під ідею підбирається матеріал і з'являється ім'я ляльки, тобто задум реалізовується. Майстриня має вирішити: з якою метою вона буде робити ляльку, в чому вона буде допомагати її власникові, які потаємні бажання реалізовувати. Наприклад, якщо хоче помиритися з кимось, якщо посварилися, тоді в ляльку закладаються образи вибачення, якщо вирішити сімейні проблеми, тоді вкладаються відповідні цьому задуму образи і т.д.

Ці образи вкладаються тоді, коли скручується валик для голови ляльки, який нагадує трипільську спіраль. Адже саме в голові зароджуються образи, таким чином, голова ляльки-мотанки є головним носієм енергії задуму її творця. Коли ми цей валик покриваємо тканиною для обличчя, благословляємо цю істоту. Мотаючи хрест на обличчі ляльки, можна закладати певне символічне число. Ляльку мотають тільки в милостивому настрої, з молитвами. Мотаючи ляльку-мотанку, ми закручуємо енергію, мотаємо частку. Чим більше закручуємо нитку, тим лялька стає більш енергетичною. Це відповідальна духовна робота. Таким чином, лялька-мотанка зберігає енергетику, інформацію свого творця. Вона завжди відображає внутрішній світ майстрині, що проявляється у «характері» ляльки: образі, кольоровій гамі, фасоні одягу, розмірі і т.д.

Велике значення має день, коли змотується лялька. Наприклад, на родючість, багатство лялька робиться на фазі росту місяця, на сімейне щастя і успішні справи – коли місяць повний, а на фазі спаду робляться ляльки на відворот від проблем і хвороб.

Умовно роботу над ляльками-мотанками можна розділити на два етапи: створення тіла ляльки і створення вбрання. Коли мотається тіло ляльки, вузлики не зав'язуються. Один вузлик зав'язується в самому кінці, в місці пупа, що символізує народження, перев'язування пуповини, і в цей момент закріплюється наміри майстрині. Вважається, що зав'язуючи вузлик, потрібно загадувати бажання. Допускаються вузлики при виготовленні рук, це можна пояснити тим, що руки виготовляються окремо, а потім примотуються до тіла ляльки. Але ляльки-мотанки можуть і не мати рук.

Розпочату ляльку потрібно обов'язково закінчити щоб уникнути нещастя.

Вбрання для ляльки-мотанки, поки воно не примотане, можна вишити, підшити до нього мереживо, прикраси. Також і головний убір можна пошити окремо. Елементи одягу ляльки-мотанки теж мають оберегові символічні значення. Спідниця символізує землю, вишита хвиляста лінія на фартусі вказує на зв'язок з водою, сорочка – триєдність світу, головний убір (стрічка, хустка, очіпок) - зв'язок з небом.

Сакральна лялька-мотанка - берегиня, один з членів сім'ї, помічниця у житті. Її можна розмістити біля вхідних дверей, над дитячим ліжечком, перед столом. Любов і світло душі, вкладене в неї, створять щасливу долю сім'ї, роду і крізь простір і час передадуть її нащадкам.

Майстер-клас з виготовлення вузлової ляльки.

Про вузлову ляльку

ЛЯЛЯ-ЧОРТИК – це стилізація традиційної вузлової ляльки – «княгині». Основні принципи її створення за матеріалами книги Олександра Найдена «Українська народна лялька» (Київ; в-цтво «Стилос», 2007).

- Вузлова лялька – нащадок ляльки – божества, що символізувала Рожаницю, богиню-заступницю жіночої долі, хранительку плодючості, що їй поклонялися за давньослов'янських і трипільських часів. Сьогодні така лялька більш відома як мотанка.
- Спосіб творення цих ляльок – скручування, скочування, змотування, зв'язування, завивання. Голка з ниткою використовується лише в процесі виготовлення одягу та головних уборів.
- Характерною деталлю таких ляльок є викладений з різноколірних ниток хрест, переплетених таким чином, що на розхресті утворює квадрат. Це давній солярний знак – хрест у колі.
- Інша характерна риса мотанки – хрест на грудях. Цей знак характерний для пізньотрипільських жіночих божеств, статуетки яких мають зображення навскісного хреста на грудях. Характерна хрестоподібна перев'язь зафіксована також на зображеннях скіфської богині Володарки звірів.

Технологія виготовлення вузлової ляльки

Для створення ляльки висотою 28-30 см нам знадобляться:

- бязь 6080 см;
- ситець світлих барв 5080 см;
- добре висушений кукурудзяний качан;
- міцні в'язальні нитки;
- тонкі шерстяні нитки або муліне трьох-чотирьох кольорів для намотування хреста а також наступні інструменти:

- ножиці;
- гачок для в'язання;
- нитки, що пасують до тканини;
- голка;
- зубочистки

Складаємо шматок ситцю у смужку Орієнтовна ширина смужки – 8-9 см. Скручуємо смужку «рулетиком». Шматок бязі розриваємо навпіл. Одну смужку відкладаємо, іншу розриваємо на дві половини. В одну із таких половинок вкладаємо «рулетик», щільно обгортаємо його тканиною та стягуємо ниткою.

Викладаємо хрест. Я обрала коричневу кольорову гаму, хоч вона й не є традиційною. Для мене теплі відтінки коричневого означають тепло і затишок. Послідовність кольорів може бути такою, як вам заманеться. Хрест за вашим бажанням може бути тоншим чи ширшим .

Примотуємо голову ляльки акриловими нитками до качана кукурудзи.

Далі беремо шматок тканини і обмотуємо голову ляльки, наче хусткою. Щільно примотуємо кінці тканини до «тіла» ляльки. Обгортаємо ляльку полоскою бязі. Кінець, що опинився зверху, закріплюємо за допомогою нитки.

Оформлення, прикрашання ляльки

Для декорування лялі знадобиться :

- жмутик сіна ;
- тканина на спідничку (у мене – льон 2550 см);
- вузька тасьма для оздоблення спіднички;
- клаптики для фартушка (я підготувала невеличку вишивку та шматок мішковини);
- коралі дерев'яні та пластмасові;
- нитки для кіс (вовняно-акрилові) та для змотування рук (шерстяні).

Розправляємо сіно, щоб товщина була однакова по всій довжині, та обмотуємо нитками. Довжина рук, на мій погляд, має бути трохи меншою за висоту ляльки. Товщина – приблизно третина товщини ляльки. Примотуємо руки до ляльки.

Робимо косички. Намотуємо нитки . Якщо хочете довгі коси – довжина нитки має перевищувати висоту ляльки, тобто в мене вона становить 60-65 см. Перев'язуємо нитки посередині, закріплюємо на потилиці ляльки і заплітаємо косички.

Прийшла черга спіднички. Підшиваємо край лляної полоси і пришиваємо біленьку тасьму. Збираємо полосу в красиві складки і примотуємо до ляльки.

Далі підшиваємо і прикріплюємо фартушок. Далі кілька ниток закріплюємо ззаду на талії і заплітаємо косичку. Це буде хвостик нашого чортеняти .

Для ріжок я знайшла дві конічні дерев'яні намистинки та дві пластикові і закріпила їх на товстій нитці . Ось які ріжки – закріплюємо їх на потилиці .

Ключовий штрих – **мітла**. Для неї підійдуть:

- шматок мішковини;
- дерев'яна суха паличка;
- міцна нитка).

Насмикуємо з мішковини ниток. Обгортаємо ними паличку і обмотуємо приблизно на третину довжини палички .

Розправляємо нитки донизу і знову перев'язуємо .

Прикріплюємо мітлу до руки лялі .

І остання деталь – нанизуємо кілька намистин на стрічку і закріплюємо кокетливим бантом.